

VOOR LEERHUIS & LITURGIE

PATER JAN VAN KILSDONK SJ Ter nagedachtenis

Amsterdamse Studentenekkllesia, zondag 21 september 2008

Huub Oosterhuis

Gelezen: een tekst van pater Jan van Kilsdonk:

God is geen voorwerp voor wetenschap. Een tekst wel. Ik denk dat er talrijke manieren bestaan om God te ontdekken, ook verstaal}delijke manieren. Veel mensen ervaren God in de natuur. Ik zal de laatste zijn die zegt dat dat niet kan, maar ik ervaar hem zelf op een andere manier. Als een mens die zich gewond of bedreigd voelt mij aankijkt - niet uit de verte, maar vlakbij - en die mens vraagt: 'Wees mij nabij', dan voel ik in die vraag zo'n onweerstaanbare kracht, zo'n volstrekt gebiedende Stem, dat ik zeg: er kan in mijn leven niets groters zijn dan dat gebod en die Stem. En als ik met het oor van mijn hart weglucht van die Stem, voel ik mij vervreemden van mijn eigen mens-zijn. Die stem noem ik God. God in de ander, als kracht die op mij inwerkt. Ik word pas mijzelf door die ander. God is ook buiten mensen. De Stem is groter dan ik. Maar ik ervaar God niet anders dan die Stem. Verder blijven alle vragen onbeantwoord. Is God almachtig? Weet ik niet. Heb ik ook niets mee te maken. Alle pogingen tot antwoord maken mij onmachtig. Maar de Stem is almachtig. Het is een vreugde Hem te beluisteren en te beantwoorden. Ik juich erom. Niet hiep, hiep hoera natuurlijk: het roept een innerlijke verruiming op, voldoening, dat wat ik zoek.

Woord ten geleide

1.

In de nacht van 30 juni op 1 juli 2008 is in zijn slaap overleden pater Jan van Kilsdonk sj, eenennegentig jaar oud.

In 1960 was hij de stichter van de Amsterdamse Studentenekkllesia.

Wij zullen in deze gedachtenisdienst niet vooruitlopen op het grote boek dat ongetwijfeld over hem geschreven zal worden - moet worden. Wij verwijlen bij hem zoals wij hem gekend hebben en van hem gehouden. Ik hoop dat ik zijn gestalte en betekenis voor u allen in herkenbare woorden kan oproepen.

Ik heet u allen hartelijk welkom.

2.

Hij hield van liturgie, van de oude Latijnse, van de gregoriaanse gezangen, en van de nieuwe Nederlandse. Hij herkende zowel de liederen uit de Ekklesia-Dominicustraditie als de mantra-achtige uit Taizé. Wij volgen vandaag zijn smaak en voorkeur.

3.

Uit een persoonlijke brief, laat in zijn leven geschreven, citeer ik: 'Mijn leven is in zijn geheel getekend door veel geluk, dat wil zeggen door de verbondenheid met talloze lieve mensen. De laatste jaren neemt die omstandigheid nog toe. En gun ik mij, meer dan vroeger, de tijd van dat geluk en die genegenheid te genieten.'

INHOUD

PATER JAN VAN KILSDONK SJ
Ter nagedachtenis
Huub Oosterhuis

DE MEEST
VERANTWOORDELIJKE
Over pater Jan van Kilsdonk
Else-Marie van den Eerenbeemt

'DAG LIEVE JAN'
Huub Oosterhuis

BIJBELSE SPIRITUALITEIT
Jan van Kilsdonk SJ

SPIRITUALITEIT IN PRAKTIJK
Fragmenten uit interviews
Jan van Kilsdonk SJ

PSALMEN VRIJ
Huub Oosterhuis

VERHAAL EN LIED
in de diensten van de Ekklesia
ASE 14 september 2008
Alex van Heusden
Kees Kok

AGENDA
Amsterdamse Studentenekkllesia

JONG GELEERD-DIENSTEN
seizoen 2008-2009

DIVERSE ACTIVITEITEN

LIEDDAG AMSTERDAM
15 november 2008

COLOFON
**MAANDBRIEF VOOR LEERHUIS EN
LITURGIE**

ISSN 1385 0326

Uitgave van de Stichting Leerhuis & Liturgie
(sinds 1980)

Eindredactie: Kees Kok

Redactie en administratieadres: Postbus 17268,
1001 JG Amsterdam; tel. (020) 6256940

leerhuis@leerhuisenliturgie.nl

www.leerhuisenliturgie.nl

Abonnementsprijs: € 25,- per jaar;
Europa € 32,5; buiten Europa € 40,-
**Opzeggingen vóór 1 november van het
lopende jaar.**

Giro 395505 tnv Stg.Leerhuis en Liturgie
Voor België: Postgiro 000-1699184-35

1.

Het was februari 1957. Ik was lid van de orde der jezuiten, en studeerde met ongeveer zestig 'medebroeders' filosofie in Nijmegen. Ik was drieëntwintig en las bij toeval 'als er toeval is' Psalm 114: 'Toen Israël uit Egypte trok' - over op droge voeten door de zee heen - en over een god 'die rotsen verandert in bronnen en vijvers, stenen in water'. Deze regels werden geciteerd in een gestencilde samenvatting van een lezing over het bijbelse boek van de psalmen. En die lezing was gehouden door pater J. van Kilsdonk sj.

In die dagen verkeerde ik in grote onzekerheid over alles wat ik dacht en geloofde, en ons te geloven voorgehouden werd. Ik had Nietzsche gelezen over 'God is dood' en Heidegger over 'zijnsvergetelheid' en ik leed regelmatig aan het 'God-bestaat-niet-gevoel'. Psalm 114, ik zocht hem op in de dikke dundrukeditie van mijn bijbel die ik maar zelden openploeg. 'Toen Israël uit Egypte trok' - Egypte betekende zoveel als Angstland, stond in het stencil, het was een 'Uittochtlied', en om het goed te begrijpen moest je het hele bijbelse boek Uittocht-Exodus lezen. Dan begreep je die regels pas echt. Ik sloeg het boek Uittocht-Exodus open, en las. En las!

Begreep ik wat ik las? Flarden wel, flarden niet; maar tijd voor voetnoten had ik niet - ik moest het verhaal, en begreep steeds genoeg om verder te kunnen - ik las voor mijn leven, met Egypte op mijn hielen.

En het was alsof ik door dat grote verhaal werd geroepen en meegevoerd, weg, uit, opwaarts. En mijn grote onzekerheid raakte voorbij. En het God-bestaat-niet-gevoel ebde weg.

2.

Tien jaar eerder was hij in mijn leven gekomen, begin september 1947 - in mijn leven gekomen, ja, niet minder. Ik liep al een jaar op dat beroemde Ignatiuscollege rond, vlijtig leerling, eerste klas gymnasium - maar, ik had geen biechtvader. En dat baarde de rector van dat gymnasium grote zorgen: geen biechtvader? Bijna puber, vol aandriften en opwellingen, en dan geen geestelijk leidsman die het jonge geweten slijpt aan de regels der rooms-katholieke moraal? Nee, ik had geen biechtvader; ik voelde me niet aangetrokken tot een van de paters die zich vriendelijk aanboden. Ik had wel eens gebiecht bij een hele oude die een beetje doof was en mij bij alles wat ik hem toevertrouwde, vertederd aankeek, en dan zei dat Maria van Fatima mij altijd zou helpen. Nou, ik moest dan maar wachten, zei de gymnasiumrector, tot september - dan kwam er een pater die bestemd was voor grotere jongens - ik voelde een golfje in mijn ziel of zoiets. Hoe die heette, die pater? Pater van Kilsdonk.

Maanden gingen voorbij en toen was daar ineens het nieuwe schooljaar. Maandag rooster halen. Dinsdag 'recollectie-dag', dag van innerlijk verzamelen, bezinningsdag zeg maar. Wij leerlingen van de tweede klas gymnasium moesten bijeenkomen in de huiskapel van de paters, midden in het zogenoemde 'patershuis' waar ze allemaal woonden. Pal tegenover die huiskapel, op de hoek naast de trap, was een kamer zonder naambordje op de deur. In de kapel werden we vurig toegesproken: over je best doen, en wat God misschien met je voorhad, en over biechten. Aan het eind van de dag, om zes uur, was er een lof met uitstalling van de hostie, zingen, bidden - ik mocht voorbidden, en als de laatsten de kapel verlaten hadden mocht ik de kaarsen uitblazen - en de

deur van de kapel goed achter me dichtdoen. Toen ik de deur van de kapel goed achter me dicht had gedaan, zag ik, in één oogopslag, dat de 'naamloze deur van de kamer op de hoek naast de trap' een naambordje had gekregen. Daar stond in duidelijke letters 'pater J. van Kilsdonk'.

Ik klopte op die deur. Drie vier vijf zes tellen hoorde ik niets. Toen klonk er een diep aarzelend 'ja'. Met grote heftigheid duwde ik die deur met dat nieuwe naambordje open, en daar stond hij, donker, klein, zwaar brilmontuur, strak priesterboord, zwarte overjas nog aan - aan zijn voeten twee koffers en een grote leren tas. De lang verwachte. Mag ik bij u biechten? vroeg ik. Hij zweeg, keek weg, keek me aan en zei: 'Ik ben eigenlijk een pater voor grotere jongens.'

3.

Pas drie jaar later kreeg ik hem als godsdienstleraar. Hij werd de belangrijkste leraar van mijn leven: hij leerde mij leren: Psalm 8 lezen en het boek Job, maar ook het verhaal van de grootinquisiteur, van Dostojevski. Hij was fel tegen dansles. Terwijl hij later zo'n groot balletbewonderaar werd. Toen hij eens een paar weken op vakantie was, hadden we een clubje opgericht, een cursus geboekt. Maar toen hij terug was, ging het niet door - kregen onze ouders een brief van de 'schoolleiding': 'Het goede is de vijand van het betere, en wij jezuiten willen het beste geven.'

Op een dag probeerde hij ons uit te leggen dat God absoluut transcendent was, dat betekende alles overstijgend, alle begrip te boven gaand, volstreekte majesteit. En dat de mens door Hem geschapen is met een mateloos verlangen dat door niets van deze wereld vervuld kan worden. 'Alleen God kan jouw mateloos verlangen vervullen,' riep en fluisterde hij - en hij citeerde een beroemde spreuk van Augustinus, de grote kerkvader uit de vijfde eeuw: 'Onrustig is ons hart totdat het rust in U.'

4.

God absoluut transcendent. Volstreekte majesteit. Het woord 'god' werd in onze omgangstaal de kortste aanduiding voor wat ons absoluut en oneindig overstijgt. Maar in de zwartste jaren van de twintigste eeuw waagde een Duitse theoloog een andere omschrijving van 'transcendentie', en daarmee een andere betekenis van het woordje 'god'. Dietrich Bonhoeffer, in zijn gevangenisbrieven - hij werd beschuldigd van medeplichtigheid aan een complot tegen Hitler - noemde niet het 'alles overstijgende' transcendent, maar het aanraakbaar-dichtbij, de mens die naast je is, die je aankijkt, die.

'Tedere naaste vlakbij mij is het transcendente, God-in-mensengestalte,' schreef Bonhoeffer aan een vriend vanuit zijn gevangenis. In het onmiddellijk-nabije, toevallig-naaste, verschijnt ons die wij 'god' noemen - die wij altijd gedacht hebben als een alles overstijgende soevereine transcendente Majesteit.

Eind jaren vijftig - begin jaren zestig (van de vorige, de twintigste eeuw) drongen Bonhoeffers haastig genoteerde haspelende teksten, over 'omgekeerde transcendentie' tot de christelijke kerken door, tot dissidente gelovigen en terzijde geschoven Schriftgeleerden het eerst. In die jaren was het ook dat de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog in hun volle omvang begonnen door te dringen tot het wereld-geweten... ja, toen pas.

Oorlogen waren er altijd geweest, wreed, escalerend, zinloos. Maar nog nooit was in een chique villa aan een mooi meer, besloten tot de vernietiging van heel een volk, zakelijk - vrolijk - vastberaden, zoals op 20 januari 1942 aan de Wannsee bij Berlijn besloten werd tot de uitroeiing van de Joden.

5.

Jan van Kilsdonk was, als jong priester, streng, mysterieus, gebiedend, veraf en dichtbij tegelijk - hij was een vertegenwoordiger van een uniek systeem dat zichzelf evident en onaantastbaar vond, een orde van zekerheden en waarden, een zijnsorde die het ongenaakbare juridische onvertaalbare Latijn als voertaal verkoos.

'God' was binnen de gedachtegangen en bloedsomloop van dat systeem de Volstreckte Majesteit: Veeleisende Liefde, Onverbiddelijke Roepstem - en wie die stem niet wilde horen, ging bedroefd heen en miste zijn levensbestemming.

Eind jaren vijftig - begin jaren zestig wist Jan van Kilsdonk dat dit systeem niet meer kón, niet meer wáár was - met godsbeeld en al niet meer waar was: niet meer in verhouding tot wat er op die energieke Wannseeconferentie was gevolgd: die Endlösung.

Toen hij dit had ingezien, begon zijn intiemste 'uittocht', zijn afdaling uit die massieve Latijnse zijnsorde: hij ging wonen bij mensen 'in schemerlicht en verwarring'.

De machtige - vermaarde - de dreigende gedachte - flitsende, de vreeswekkende alles eisende liefde: die God van zoveel psalmen en dogma's en van de eeuwen der eeuwen, die zocht in hem naar een andere weg, een andere stijl van god-zijn, een diepere menswording.

Over een volstreckte Majesteit-God heeft Jan van Kilsdonk in de tweede helft van zijn leven niet meer gesproken. Wel over de 'Majesteit' van doodgewone, nietige, beschadigde, vernederde mensen.

6.

Hij is voor mij de langverwachte gebleven. Telkens als hij iets ging zeggen, vaak met een lange aanloop-kreun, luisterde ik vol verwachting. In ons laatste gesprek, twee weken voor zijn dood, vertelde hij verrassend dat hij sinds zijn verblijf in Huize Bernardus zich voor het eerst van zijn leven realiseerde wat het moest teweegbrengen in een mensenziel om lichamelijk gehandicapt en afhankelijk te zijn - 'voor het eerst van mijn leven,' riep hij luid. Beminnelijk scharrelde hij van het ene wagentje naar het andere - met dat groetende, zegenende handgebaar van hem, dat ik ken vanaf mijn dertiende.

7.

Hij stemde in met mijn liederen. Hij vond ze 'ontspannen orthodox' - wel ongeveer het laatste dat ik er zelf over zou durven zeggen. Hij zou ook ingestemd hebben, denk ik, met de psalmbewerking die ik aan zijn nagedachtenis heb opgedragen en die wij - getoonzet door Antoine Oomen - zullen zingen. Psalm 76 vrij - ik lees u voor:

Ik ben niet van nergens, ik kom
uit Bergland bewoond door leeuwen
ik vocht aan de Grensrivier
woonde in burchten onneembaar.
Ik was de god van de flitsende
pijlen, van bogen en zwaarden,

een vechtgod, verblindend, een snelle
aan roversbenden gewaagd.

Ik tartte de oppermachtigen -
moest het, ik brak ze hun ruggen.

Voor mijn dreigende aanblik
versteende ruiter en paard.

Zó heb ik onderdrukten bevrijd
uit de greep van tirannen:

godheid was ik vreeswekkend.

Ik zocht een andere weg.

Ik daalde af in woestijn
werd een stem uit het vuur:

'Leer elkaar te bevrijden.'

Ik schiep een weg van woorden
die te verstaan en te doen zijn:

brood en recht voor de armen
voor de dorstenden water.

Ik sprak ze in alle talen,

ze staan aan de hemel geschreven:
vriendschap ontferming en trouw.

Ik denk dat ze kunnen. Ik wacht.

Ik ben gaan wonen bij mensen
in schemerlicht en verwarring.

Ik wou een kleine-mensen-god zijn.

Liefde sterk als de dood.

DE MEEST VERANTWOORDELIJKE

Toespraak door Else-Marie van den Eerenbeemt tijdens de avondwake ter ere van van pater Van Kilsdonk in De Oude Kerk te Amsterdam, op 6 juli 2008

Hij is nog bij ons.

'Ik mis geheel en al het talent om een mens te vergeten die mij eenmaal ontroerd heeft. Ze zitten allemaal op mijn netvlies, dat weer zijn wortels heeft in mijn hart.' In alle oude talen betekent het woord geheugen hetzelfde als het woord hart.

Hij kende ons allemaal bij naam en niet alleen ons. Hij sprak je aan, maar in ons, ons hele verhaal. De ouders, de geliefden, de kinderen, ze waren bij de naam inbegrepen.

Dat werd vaak gezien als een *politesse de roi*. Wij zeggen: Het was een goddelijke gave dat hij met zijn legendarische geheugen ons allen aansprak bij naam.

'De tijd heelt geen wonden,' zei hij ooit, 'mensen helen wonden.' Het leven in waardigheid behouden en vooral als het bedreigd wordt, om vertroosting te brengen. Bij vertroosting gebeurt iets even geheimzinnigs als bij mensen die een gedicht maken. vertroosting wordt gegeven wanneer de verborgen levensbron van de ander weer wordt opgewekt. Wat heeft hij getroost. Liefde is troost, zei hij vaak. En tragisch is iets anders dan schuldig zijn. Het lied van de zon is evenzeer het lied van de nacht.

Op 'Huize Bernardus', waar hij het laatste jaar woonde, was ik bij hem toen hij op de gang een oude mevrouw aansprak, ze was pas weduwe geworden. Hij ging naar haar toe en zei: 'U bent ontroostbaar.' Later kwam ik deze vrouw tegen en ze zei: 'Het was alsof het licht doorbrak. Iedereen zei: "Het was toch een mooie leeftijd, u moet blij zijn."' Zij vroeg mij: 'Wie is deze oude man, die zei: "U bent ontroostbaar?"' Dat was troost, dat was liefde.'

Over de Tien Geboden zei pater van Kilsdonk: 'Het waren Tien Woorden. Ik die u heb weggeleid uit het slavenhuis van Egypte. De Tien Geboden, die Tien Woorden dienen niet om je in het gareel te houden. Het zijn regels van bevrijding.' Aan het vierde gebod, 'Eert uw vader en moeder', voegde hij toe: 'Eert uw dochter en uw zoon.' Dit heeft ontzettend veel ouders geholpen. Ouders die wanhopig bij hem kwamen, maar ook kinderen die vertroosting zochten. Steun, verbinding, bemoediging. 'Ouders, ach, misschien hebben ze niet alleen de eerbied voor hun kind, misschien zijn zij er alleen om ten eeuwigden dage de brokstukken te zegenen.'

Wat zou het voor de samenleving veel uitmaken als alle ouders de brokstukken van hun kinderen kunnen zegenen. De dochters en de zonen heeft hij ondersteund met zijn vondst van de Aeneasmythe door te zeggen: 'Het is niet licht om versleten ouders te torsen en zelden zijn ze vlekkeloos, maar misschien is het de enige manier om zelf volwassen te worden. Aan dat gewicht. Je zwerft, alleen als je ze wilt dragen, voldoende vrij naar de toekomst. Zonder complex.' Daar waar de tragiek dichtbij was, lag zijn grootste kracht.

Hij kon ook enorm meeleven met vreugde, met liefde. Hij kon de liefde vieren. 'Als je geliefd bent, word je liefdevol. Als

je bewonderd wordt, word je bewonderenswaardig.' Hij heeft veel mensen in de liefde dat gegeven wat mensen in de liefde ook nodig hebben. En velen waren ontheemd en ontworteld. Hij gaf de plek van geborgenheid. Sprekende ogen, de spiegel van je ziel. Hij kon door het licht in zijn ogen in de ander een licht doen ontsteken. Liefde vragend en liefde gevend. De hand die uitgestoken werd door hem, hij was even dankbaar voor de hand die hem aanvaardde. Dus geven en ontvangen was een bij hem.

Hoe vaak heeft hij niet zo eerbiedig mensen begraven.

Zwart was het hart, was het geheim van mensen die zichzelf van het leven beroofden. En dat heeft hem het hele leven lang zijn hele pastorale leven beziggehouden. En hij werd getroost door het gedicht van Gorter: *In de zwarte nacht is een mens aanggetreden*. Dat gedicht had hem meer onthuld over suïcide dan al het andere dat hij hierover had gelezen. Hij schrijft: 'Ik heb geprobeerd worgengelen weg te trekken. Ik denk dat het niet lukt. Natuurlijk is de crisis daar en is warmte en koestering en het spel der tederheid nodig, maar als de crisis sluipend en verrassend zijn omsingeling voltooit, schijnt ook nabijheid te gaan behoren tot de olijven die niet meer smaken.'

Mensen kwamen soms als versteend bij hem. Hij noemde zichzelf graag een beeldhouwer, maar dan een beeldhouwer die een steen tot leven bracht. 'Mag ik nabij zijn, mag ik mijn levenslust en liefde in jouw hart planten?' Hij vond eigenlijk ieder hart van alle mensen die hier zijn, geschikt om te beminnen en bemind te worden. En in die bewondering is hij zo'n liefdevolle pleisterplaats voor ons allemaal geweest.

Het celibaat bracht een zekere eenzaamheid, ook voor hem. Maar wat noemde hij zich graag vader en soms zelfs grootvader. Vader in de letterlijke zin: omheining. We waren veilig bij hem, ieder van u heeft misschien een brief ontvangen en vaak eindigde hij met de tekst: 'Het verborgen lief en leed van je hart.'

Die onverwoestbare vitaliteit en dat licht dat hij gegeven heeft. 'Altijd nog een treetje hoger op de toonladder van tederheid,' zei hij. En het laatste taboe van de dood, de majesteit van de stervenden en de gestorvenen.

Hij ligt daar. Met z'n allen gaan we het licht aansteken, om Genesis te ervaren: 'God zag dat het goed was.'

‘Dag lieve Jan’

Toespraak door Huub Oosterhuis tijdens de avondwake ter ere van pater Van Kilsdonk in De Oude Kerk te Amsterdam, op 6 juli 2008

De God van zijn jonge jaren was een koning. Hij werd jezuïet, hij werd soldaat in dienst van die koning, in de Compagnie van Jezus. Die beeldspraak is hem in de tweede helft van zijn leven volkomen vreemd geworden. God werd de ondenkbare ander, de onzienlijke, de verborgene - de nauwelijks stem die ademt: mens waar is je broer.

God verschijnt in het aangezicht van de andere mens die ons weerloos aankijkt en woordeloos vraagt: mag ik leven? Mag ik zijn die ik ben. Ook dat is beeldspraak - maar verwijzend naar andere menselijke verhoudingen en ervaringen.

Jan van Kilsdonk, die strenge, welsprekende, fascinerende pater jezuïet uit mijn jeugd, is in die nieuwe beeldspraak over God moeiteloos meegegroeid.

God-na-Auschwitz in de jaren vijftig en zestig van de vorige eeuw, door profetische denkers als Karl Barth en Emmanuel Lévinas opnieuw benoemd - deze oeroude bijbelse, nieuw geïntoneerde godsnaam werd zijn tweede roeping.

‘God vinden in alle dingen’ had hij in de geestelijke oefeningen van Ignatius, de stichter van zijn jezuïetenorde, geleerd. Dat werd vanaf 1970: God vinden in die vele mensen die er van de heersende, gangbare wereldorde, van het systeem niet mogen zijn en die er dus meestal ook van zichzelf niet mogen zijn.

Dat heeft Jan van Kilsdonk ingezien. En het werd hem tot roeping-opdracht-en-zegen. Mensen horen en zien. Ruimte geven, eerbiedigen, zo mogelijk troosten - dat werd zijn definitieve gestalte.

Hij heeft de mystieke intuïtie van zijn jeugd, gevormd door Ruusbroec, Hadewych en Ignatius, een leven lang doordacht, doorvoeld en uitgeleefd in zijn nabijheid aan zomaar mensen, kome wie komt. Wij die het zagen geschieden, buigen diep voor hem in deze uren van laatste eerbetoon - voor hem die ons heeft laten zien dat mensen *God kunnen doen* in hun eerbied voor mensen.

Dag lieve Jan.

BIJBELSE SPIRITUALITEIT

Jan van Kilsdonk sj

Israël zegt in feite niets over hoe de wereld in elkaar zit. Ze zeiden: wij weten van God alleen wat hij wil dat wij doen. Ze schreven alleen maar op wat ze zeker wisten. En wát weet het geloof in Israël zeker? Absoluut zeker? Onbetwistbaar? Dat als een mens mij aankijkt die in nood is, ik moet helpen. En dat in het aankijken van die mens God zich openbaart, en nergens anders in.

Beeld van God

Het volk Israël mocht geen beelden maken. Tussen de kolosculpturen van Egypte en van Babylon, van wie een kleine fractie beelden reeds een hele vleugel van het Louvre en van het British Museum vult, mocht dit volk geen beelden maken. Geen beeld van God, want God is te diep om in beeld te worden gebracht, maar ook geen beeld van de mens; ook de mens is te diep om in beeld te worden gebracht. En temidden van al die ascese zingt dan de dichter van Genesis 1: ‘En God schiep de mens. Tot zijn beeld en gelijkenis schiep hij hem.’ Wat betekent dit? Dit betekent: het enige beeld van God is de mens, niet de abstracte mens, niet een denkbeeld van de mens, maar de concrete mens, jij, met je haar, met je ogen, met je lippen en je mond, met je borsten, je schoot en je zaad, met je zonnige en met je schurftige huid, beeld van God, de enige plek van openbaarwording van God. Wanneer ik je aankijk - of liever, wanneer jij mij aankijkt -, niet via het loket of over de toonbank, maar in een bescheiden ritseling van het mens-zijn, als je blik vraagt om herkenning, om een kleine dienst, maar die de kern van je mens-zijn raakt, dán is die blik een onweerstaanbaar of liever een onontkoombaar appèl op mij, dan komt die blik naar mij over als een volstreekte imperatief. En in de mate waarin ik mij sluit en mijn oog afwend van dat appèl, in diezelfde mate voel ik mij vervreemden van mijn eigen mens-zijn. Die blik is de plek van de openbaarwording van God. God is nergens anders. Overal elders waar ik God zou zoeken, is een alibi, een ontsnapping, een verdoving, een uiterst ingewikkelde begoocheling. God is nergens anders dan in de absoluutheid van die blik.

Heilige steden

Sommigen hebben God gelokaliseerd in heilige steden. Zij bezoeken Mekka, of Rome, of Jeruzalem. Begrijpelijk, daar heeft de profeet Mohammed geleefd en gestreden, of daar zijn wellicht de apostelen Petrus en Paulus gestorven, en vooral Jeruzalem, daar is Jezus van Nazaret gekruisigd en door God gelegitimeerd.

Dat zijn grote stukken menselijkheid, brandpunten van mens-zijn, waarin God openbaar werd, ook zal zijn we soms die steden pas heilig gaan noemen op een ogenblik dat van déze mensen en hun menselijkheid nauwelijks meer een voetzool te bespeuren viel. Maar toen in de zestiger jaren inzake het schokkendste conflict na de Tweede Wereldoorlog tussen Vietnam en de Verenigde Staten in Stockholm en in Roskilde door Jean-Paul Sartre en Bertrand Russel het profetisch gebaar van een open, let wel open, tribunaal werd gemaakt, toen zijn studentenleider Ton Regtien en anderen naar Stockholm en Roskilde geïjld. Op dat uur was voor Regtien Stockholm en Roskilde tot heilige plaats geworden. Waarom?

Omdat dáár naar hun besef gerechtigheid werd gezocht, omdat dáár God voor hen opbaar werd.

Iets goddelijks

Meer dan vijftien jaar geleden hebben voor het eerst te Amsterdam enige studenten met homofiele voorkeur een werkgroep opgericht om daarmee hun anonimiteit, hun getto - of soms hun onderwereld - open te breken en hun identiteit te beleven temidden van allerlei studiegenoten. Dit betekende dat sommigen van hen op feesten, waar jongens en meisjes zich bewegen in het spel van de dans en de tederheid, zich graag gingen uitdrukken in de speelsheid van jongen met jongen of van meisje met meisje. Iedere oudere weet nog dat dit in onze ongeoefende ogen een vitaal onbehagen opriep. Op een van die eerste feesten was ik, tezamen met een studentenarts en een studentenpsycholoog, genodigd. Met een glas pils gewapend, stond ik langs de kant te kijken, met onzekere blik, naar al die dansende en soms wat vrijende jongens. Daar kwam opeens van achter een jongen naast me staan, met wat langere haren en een goed verzorgde baard. Ik kende hem vagelijk terug, zonder me precieze gegevens van naam en club te herinneren. Hij zei: 'Mijn vader is van Joodse huize, maar volstrekt ongelovig, mijn moeder buitenkerkelijk van geboorte af. Ik zelf lees graag al die oude geschriften. Ik heb de koran gelezen, ik heb de bijbel gelezen, ik heb een aantal geschriften uit India gelezen. Nu heb ik het gevoel dat al die liederen en oude meditaties op zoek zijn naar hetzelfde. Ze noemen dat het Al, of het Niets of God. Ik kom juist met een meisje hier binnen. Ik ben weggevlucht van een feest dat erg saai werd, en kom haast zonder erg hier binnen. Ik zie hier enkele van mijn vrienden, van wie ik wist dat ze méér van jongens hielden, voor het eerst dansen. Wat een ontspannen gezicht, wat een vrijheid, voor het eerst zijn ze zichzelf. Ik heb het gevoel dat ik iets goddelijks, ja God in hun ogen zie, die werkelijkheid waarover al die boeken het hebben.'

Majesteit

is geen andere plek van openbaarwording van God dan de mens. God - is - nergens - anders. God - is - echt - nergens - anders. Er is niets groters dan die blik, God kan niet groter zijn dan die blik. Telkens wanneer ik God elders lokaliseer dan in de ogen van een mens die een beroep op mij doet, ben ik op een weg, die door de profeten en Jezus van Nazaret grimmig is afgesneden. De ontoegankelijkheid, dat wat de wijzgeren noemen de transcendentie, en de gebiedende soevereiniteit van God kan niet groter zijn dan wat mij tegemoet treedt in deze mens, in een kind, dat ik restloos heb te eerbiedigen, aan wie ik trouw moet zijn, waar het ook zal gaan of staan, of in de majesteit van een man of vrouw die alles in het leven is tekort gekomen.

Psalm 8

Voor de bijbelse gelovige is de mens, mooi of wanstaltig, stralend of dof, flitsend van geestelijke potentie, of amechtig in elke vorm van denken, een appèl, onontkoombaar voor uw en mijn ogen, voor uw en mijn hart. En daarom kan de dichter van dat bijbelse lied, Psalm 8, zo gedurfd zingen: 'Gij hebt hem bijna God gemaakt.'

Zingt de joodse dichter niet vanuit een ándere, nog bredere blikrichting? Zo wijd dat eerder kleinheid en breekbaarheid verschijnt van de mens? 'Als ik naar de hemel kijk, het

kunstwerk van uw vingers, als ik de maan en de sterren zie, die Gij daar hebt gezet. Acht wat is de mens dan...?' Maar dan komt in het lied de abrupte omslag... De mens, alleen hij is bijna aan de Eeuwige gelijk. Er valt in het Joodse geloof de beslissing om eenkennig te kiezen voor de mens. Niet voor de sterren. Die worden onttoverd. En ons lot staat met geen lettergreep in hun weg geschreven. Niet voor de maan, die geeft alleen licht des nachts. En niet voor al die levende wezens, zich bewegend in de ijle lucht of onder het zeevlak. Zij alle waren te mooi of te diepzinnig en misschien zelfs te eeuwig om niet het gevaar te lopen de mens en zijn sterfelijk gelaat te doen vergeten. De bijbel kiest eenkennig: alleen de mens is vindplaats van God.

SPIRITUALITEIT IN PRAKTIJK

Fragmenten uit interviews

Jan van Kilsdonk sj

Over zijn pastoraat

Persoonlijk pastoraat is die mengeling van menselijkheid en religiositeit, van intimiteit en openbaarheid - dat je af en toe het woord voert, dat je bij een uitvaart mensen begeleidt hetgeen de psychiater nooit doet, dat je bij een menselijk drama mensen bundelt, precies dit type werk staat mij op het lijf geschreven, dat is mijn ademhaling. Ja, het is tenslotte het oudste beroep, ouder dan dat andere. Dat pastoraat geeft je het gevoel dat een beeldhouwer heeft, denk ik, als hij in steen houdt. Dan krijgt de steen een aangezicht, het wordt levend, de steen kijkt hem aan, de steen wordt getransformeerd, blijft toch zichzelf. Het is natuurlijk maar een beeldspraak, maar er komen erg veel mensen bij mij die je eigenlijk als verstand, als verhard aankijken. Als dichtgeslagen. Maar op een bepaald moment kan het zijn dat in het gesprek hun ogen vochtig worden, meer open gaan, dat hun vlees en bloed in beweging komt, dat die verstarring wijkt, dat de verbittering verzacht. Ik weet niet zo goed hoe ik dat gebeuren, dat ik dus van dag tot dag meemaak, zou moeten noemen. Ik heb een huiver voor woorden als therapie. Omdat zulke woorden heel uiteenlopende ervaringen op één noemer brengen. En ook dat is héél gevaarlijk. Maar vooral, therapie lijkt op behandeling, op iets dat methode heeft en techniek. En wat samenhangt met opleiding en deskundigheid. Nou, ik zie mezelf nooit in het beeld van de arts - overigens met alle respect voor dat beroep. Ik zie me eigenlijk eerder in het beeld van de verpleger die het voorhoofd afwist, die de kussens opschudt, die de wonden wat reinigt met olie en met wijn (om de parabel te citeren), die de zieke voortdurend aankijkt en die er gewoon is, heel lang. Mijn werk heeft ook niets academisch. Ik heb er niet eens een Mavo voor nodig. Je hebt in de schilderkunst de richting van de Naïeven. Nou, in mijn werk behoor ik helemaal tot de Naïeven. Ik heb voor mijn taak alleen een héél oud en héél elementair en onmodicus woord. Ik noem het vertroosting. Maar wat is vertroosting? vertroosting is niet een schouderklopje. Zo van het is allemaal niet zo erg, jongen, anderen hebben het veel erger. vertroosting is nog veel minder een betoog. Bij vertroosting gebeurt iets even geheimzinnigs als bij mensen die een gedicht maken of een stukje muziek. Dat is niet analyseerbaar. Bij vertroosting ontstaat een stilte waarbij je raakt aan de levensbron van de ander. Want die levensbron is moe geworden. ontmoedigd. vertroebeld. En dichtgeslibd. Troost wordt gegeven wanneer de verborgen levenskracht van de ander weer wordt opgewekt. Wanneer die levenskracht van binnenuit gaat doorstromen. Troost wordt ervaren als iemand wel voelt dat hij een beoedeld hart heeft - en dat voelen ontzettend veel mensen.

Ik schaam me haast om het te zeggen, want het is allemaal zo naïef, maar het zit hem vaak niet eens in woorden. Het zit hem in de blik, in de ontroering en de eerbied waarmee je de ander aankijkt. En als de ander zich dan met een voorbehoudloze eerbied voelt aangekeken, begint hij of zij bijna altijd zacht te huilen. Man of vrouw, dat maakt niets geen verschil. In de Peel, waar ik vandaan kom, kusten mensen elkaar vroeger nooit in de openbaarheid, daar keken ze elkaar met vochtige ogen aan. Binnen de fysieke afstand kan zich een enorme intimiteit afspeelen. Juist die afstand kan de intimiteit erg verhogen. Al mijn studenten spreken mij aan

met 'u'. Laatst kwam een student, zesentwintig jaar alcoholicus, hier en vroeg: mag ik 'jij' zeggen? Ik zei: je zegt maar wat je wilt. Hij is twintig keer hier geweest en sprak me ineens aan met 'u'. Ik vroeg hem lachend waarom. Ach, zei hij, het is niet meer nodig. Ik hoef niet bang te zijn...

Ik raak nooit iemand aan en word nooit aangeraakt. Dat heeft natuurlijk een uitgangspunt in mijn celibataire opvoeding, het staat precies in onze regels. Maar het is niet dáárom dat ik dat levenslang volhoud. In mijn werk blijkt deze, in mijn jeugd sterk aangeleerde, gedragscode heel goed te werken. Kijk, ik zit doorlopend in allerlei milieus waar handtastelijk, soms ook wat hoerig, wat overspelig, met elkaar wordt omgegaan. Ik heb daartussen een zekere mater van rustige distantie, die geen oordeel uitstraalt. Bovendien, als ik eenmaal die grens zou overschrijden, ben ik nergens meer. Ik heb zo'n sterk gevoel. Ik heb een ontroerend hart voor de ander. De erotiek van het leven zit in een intens gevoel voor mensen die mij boeien, aanspreken. Iets van de warmte van erotiek voel ik in ieder contact. De mens als beeld van God Dat is wat mij fysiek doorleeft. Een zekere trilling van vertederend, van warmte, van aandoening.

Ik houd van al die mensen, maar het zijn geen vrienden Ik val niet op hén terug. Ik heb een aantal héél dierbare vrienden. In hún handen zou ik willen sterven.

Over de dood

In de wereld van mijn gevoelens ben ik altijd een ongeneeslijke dorpsjongen gebleven. Haast niemand stierf bij ons met veel privacy, maar ook haast niemand stierf vereenzaamd.

Vlak bij ons aan de dijk woonde manke Piet, ongehuwd, drieënzestig jaar. Toen manke Piet stierf, zei mijn moeder, die zelf met een dodelijke ziekte op bed lag, tot mijn broertjes en mij - wij waren toen ongeveer acht à tien jaar - 'gaan jullie eens bidden bij manke Piet'. En terwijl wij met een man of twaalf, volwassenen en kinderen, zaten of geknield lagen, gaf hij de geest. Hoe moet zo'n alleenstaande, nu stervende man, in zijn laatste uren, de min of meer rituele aanwezigheid van ons verwerkt hebben? ik denk dat hij die kinderen, tenminste van gezicht en herkomst, wel allemaal kende. Maar hij kóós ze niet uit. Het waren eenvoudigweg de burens, de zijne.

Ik moet er niet aan denken dat in mijn laatste uren of zelfs in mijn laatste maanden of weken, allerlei burens komen aandragen. Ik zou zelf wat vrienden willen uitnodigen, enkele mannen en enkele vrouwen van zeer uiteenlopende leeftijd, mensen van wie ik houd en die van mij houden. Ik weet wel wie dat zijn Die rustig praten over net dezelfde dingen als waarover we anders praten, alleen met dit verschil dat zij zwijgzaam en ontspannen weten en dat ik zwijgzaam en ontspannen weet dat het nu waarschijnlijk de laatste keer is dat zij mij zegenen, met het licht van hun ogen.

Door de dorpsrite van mijn jeugd heb ik in de jaren vóór mijn achttiende meer mensen zien sterven dan in de hele lengte van mijn theologische en pastorale opleiding. Wat mij toen zeker later is opgevallen, is dat mensen zich bijzonder creatief kunnen uiten op hun sterfbed, vooral mensen die niet tot op de draad versleten zijn. Het is alsof toch in hun ledematen het heengaan duidelijk voorspeld wordt, alsof ze een laatste bundeling, een soort verhoogde voltage meemaken van veerkracht en van visioen.

Meer dan eens heb ik ondervonden hoe mensen die een harde eierzucht, een onaangenaam dominante druk op hun

omgeving uitoefenden, verstilden voor het eerst tot de trekken van een kind, een volkomen belangeloze blik en stem kregen, en schenen te weten nú hun laatste en eigenlijke woorden te zeggen tot hun kinderen, ja misschien ook voor het eerst tot hun vrouw en hoe ze zich verzoenden met feiten waartegen hun al te sterke body zich altijd had verweerd. En... er is zovél, misschien zijn er zovelen om je mee te verzoenen.

Stervensbegeleiding. Dat woord heb ik jaren niet over mijn lippen kunnen krijgen. Het klinkt hoogmoedig. Alsof de begeleider er iets van weet en het moet overdragen aan de stervende. Ik denk dat de gezonde persoon alleen maar van de stervende leert. De zieke is mijn meester en mijn meerdere. Onthechting is de toegang tot het zijn van de mens. Als je de stervende met eerbied beluistert, met stille vertederung, is dat mijns inziens de beste nabijheid. Ik bedoel natuurlijk niet dat je hem raadselachtig moet aangapen. Maar je zit daar ook niet om objectief wijze dingen te zeggen. De meeste wijze dingen zijn clichés, het is gauw onecht. Het zijn dingen die je alleen zegt als het niet jezelf betreft.

Als een kind het eigen leven beëindigt, is dat voor ouders bijna nooit invoelbaar. Zij kennen de schoonheid, blijmoedigheid en talenten van het kind dat ze in de meeste gevallen met zorg hebben begeleid. Het kind is weggevlucht in de dood uit onmacht voor het leven. Dat leidt bij ouders bijna onvermijdelijk tot zelfverwijt. Een uitvaart brengt de overledene niet terug. De geleden pijn blijft voor nabestaanden even groot. Maar de manier waarop afscheid genomen wordt, waarop we het vergane leven dankend zegenen, is van onmetelijk belang. Als het niet goed gevierd wordt, zien de nabestaanden 'spoken'.

Als ik een toespraak houd, wil ik dat die ter zake doet en diepzinnig is. Maar al te vaak merk ik dat toespraken niet doorleefd zijn, omdat een geestelijke geen binding heeft met de overledene. Clichépraatjes vind ik hemeltergend. Als je een tekst in een uurtje schrijft, bak je er niets van. Ik werk er iedere minuut aan vanaf het overlijden tot de uitvaart. Ik loop ermee door de stad. Ik probeer een eerlijk beeld te schetsen van de overledene, inclusief de harde randjes. Maar ik werk net zo lang aan een toespraak totdat ik ook de menselijke schoonheid van de overledene in het oog krijg.

Mensen met een lang ziekbed hebben de tijd om zich op de dood voor te bereiden en om hem te leren accepteren. Als pastor had ik niet verwacht dat mensen zo innerlijk gelouterd, communicatief en in tederheid verbonden, kunnen sterven.

Reïncarnatie is een verwachting die in talrijke heel belangrijke en oude godsdienstige tradities voorkomt. Op zich roept zo'n waarneming al eerbied op. Het betekent dat je terugkeert, in een ander lichaam, op deze wereld. Mij is dat besef volstrekt vreemd. Ik heb eerder een besef van de eenmaligheid en onherroepbaarheid van een menselijk persoon in wie lichaam en ziel zo verstrengeld zijn. Ik geloof niet in een terugkeer naar deze aarde. Als iemand zegt: 'Ik ben in een vorig leven Napoleon geweest', dan vraag ik: 'Hoe weet je dat?' Reïncarnatie met behoud van identiteit zou je empirisch moeten kunnen vaststellen. Ik heb verificaties tot nu toe nooit overtuigend gevonden. De kring mensen om mij heen selecteert zich natuurlijk ook op mijn persoon. Mensen komen bij mij omdat ze zich in mijn ideeën herkennen. De vraag naar mijn mening over reïncarnatie wordt me daarom niet vaak gesteld.

Ik ben intens bevriend met een stuk of drie dominees, maar als ze in hun kring iemand begraven, ja, dan voel ik me toch niet thuis. En als ik in een gezelschap van zwijgende mensen in een crematorium naar de kist kijk van een mij bekende jongen die suïcide pleegde, dan wil ik een mantel omhangen... Dan wil ik die resten van wanhoop en angst acht maal met water besprenkelen, acht keer bewieroken. En ik wil acht maal diep buigen voor een koninklijke jongen, want iedereen die aan zijn lijden kapot gaat, stijgt ver uit boven de burgerlijkheid. Ja, ik heb een kinderlijke vreugde in de sacramentaliteit. Ik weet hoe ik met stervenden en met doden moet omgaan. Dat heb ik niet uitgevonden... Dat heb ik geleerd in wat ik toch mijn thuis moet noemen.

Ik heb de uitvaart geleid van een Limburgse jongen, Rob, in de Nicolaaskerk. Dertig mensen waren er uit dat Limburgse dorp gekomen om de ouders te vergezellen. Die dachten: in Amsterdam kunnen ze niet begraven. Want wij zijn in hun ogen barbaren. Na de beaarding, op Zorgvlied, we stonden bij de cake en de koffie, komt een oom van die jongen naar mij toe, een leraar van een jaar of zestig, en zegt: 'U hebt Rob begraven alsof het uw eigen kind was'.

Ik heb al sinds mijn zestigste een grote vertrouwdheid met de dood, ook met mijn eigen dood. Ik word 's ochtends wakker met de verbazing: ik leef nog en onverlet. Op dit moment voel ik me psychisch en lichamelijk erg krachtig - ik fiets nog iedere dag door de stad, ik kan nog alles onthouden wat mensen mij vertellen, mijn geheugen is nog absoluut niet versleten, maar ik heb toch wel een duidelijk besef dat het leven ten einde loopt. Dat wil zeggen de fase die ik nu inga, heeft voor mij het eigenaardige dat ik volstrekt niets kan voorspellen. Als iemand zegt: 'je kunt wel tachtig worden', dan spreek ik dat niet aan. Er hoeft maar één adertje te knappen en ik leef op een lager niveau, of ik verdwijnt uit het land van de levenden. De dood boezemt mij echter geen vrees in. Ik vind het heidens om onsterfelijk te willen zijn. Maar ik heb wel het gevoel dat God mij vasthoudt over de dood heen. Dat gevoel heb ik overigens sterker wanneer ik mensen begraaf. Of als ik aan een sterfbed zit, wat heel vaak gebeurt. Dan onderga ik heel diep wat ik zelf voel: de majesteit die ik in een mens beleef, zie ik helemaal geborgen en gerespecteerd door God. En niet alleen dat ik er niet meer van weet dan dit, ik erger me ook als iemand er meer over zegt. Maar dit ene geloof ik. Ik zeg echt tot de gestorvene: jij bent nu met de Messias verborgen in God. Mijn geloof in God zou verliezen aan substantie, als daar niet ingesloten ligt de aanwezigheid van de vergankelijke mens in de Eeuwige zelf.

PSALMEN VRIJ

Huub Oosterhuis

1 November aanstaande verschijnt bij uitgeverij Ten Have de bundel Halverwege met vijftig vrije psalmbewerkingen van Huub Oosterhuis, die op die dag vijftig jaar wordt. In deze Maandbrief een voorpublicatie van een tiental van deze 'Psalmen vrij': 'een poging de oorspronkelijke bedoeling en kracht van de Hebreeuwse teksten uit klinkende clichés en overgeleverd kerkelijke jargon te bevrijden.'
Oosterhuis schreef ook het essay voor de door Ten Have en Trouw georganiseerde 'Maand van de Spiritualiteit' (november). Daaruit is onderstaand ten geleide genomen.

Ten geleide

In het hart van dat boek bijbel bevindt zich een bundel met ik-jij gedichten: de psalmen.

De psalmen, die oerteksten van alle Joodse en christelijke liturgie; onuitputtelijke bron, in miljoenen edities gedrukt, verspreid in alle talen, in veel verschillende vormen. Ze moeten steeds opnieuw ontdekt worden, uit de grondtekst verstaanbaar gemaakt, die stugge, mateloze teksten vol afgrond en zevende hemel. Ze gaan over God en 'ik' en tegen God aan. Er is geen spoor van twijfel over Gods bestaan: hij bestaat, heeft een aangezicht, hij ziet, hoort - en hij verbergt zijn aangezicht, en zwijgt; zo'n god, dat soort vriendschap. Bedenk wel: die van toen en wij van nu zijn geen wezenlijk andere mensen. Mensen met maar één leven in deze onveilige wereld.

De 'ik' van de psalmen is een nietig mensenkind, een opgejaagde; 'ik' is de arme, de vreemdeling, de weduwe, de wees, de bedroegene, de beroofde. 'Ik' is velen en al die velen zijn uniek-oneindig-geheimzinnig-eenzaam, en willen gekend worden zoals ze zijn, en aanvaard. Zij roepen: zie mij, hoor mij, geef antwoord. Ze zijn ontworteld, ontredderd, ze worden belaagd, opgejaagd door ploerten en schenders - ze vervloeken hun vijanden, schreeuwen naar hun God. Ken je mij? Ken je mij niet meer? Is het voorbij tussen ons? Bij jou ben ik geborgen, onder jouw vleugels mag ik schuilen. Geborgen? Ja, want gezien, gehoord, gekend. God is hun verre vreemde vriend, een stem die antwoordt, blijkbaar. De psalmen zingen dat hij antwoordt, in de donder en in je ziel.

Ook God zegt 'ik' in de psalmen: ik zal jou rechtdoen, ik weet, ik heb je gehoord, ik zal er zijn voor jou, ik zal de ziel van mijn tortelduif niet overleveren aan het wild gedierte des velds.

Omdat hij 'ik' zegt, kun je hem roepen: jij, die mij kent, van verre, van steeds dichterbij, die mij vasthoudt. Die mij ik maakt? Zou dat niet veel te veel waar zijn?

Hij zal er zijn voor jou als jij er bent voor een ander mens. Dan alleen. God? In de bijbel is niets of niemand 'god' dan alleen deze 'Ik zal'. Enkel deze stem die roept 'mens waar ben je, waar is je broer?' Alleen deze Bevrijder-God, in wiens Naam mensen in opstand komen tegen onrecht en uitzichtloze vernedering en honger. En elkaar helpen om weg te trekken - uittocht - uit alle situaties en verhoudingen waarin ik en jij vernederde, geknechte, verlaten en verachtelijke wezens zijn.

Psalm 2 vrij

Hoort, despoten van alle tijden
en uw trawanten:

waarom raast en tiert gij
hele volkeren geselend?

Moge het wereldwijd klinken, dit lied
tegen uw furies van onrecht

tegen uw cynische hoon en verachting
voor het mensenkind en zijn god.

De god van het mensenkind
huivert en huilt in zijn hemel.

Dan brult Hij, schudt zijn manen
en springt - onzichtbaar van licht

daalt Hij in een mensenhart af:
jij, mijn herder, mijn leeuw

jij zult mijn lammeren weiden
hun wonden wassen en zalven

om mijn heelal te hoeden
heb ik jou heden verwekt.

Het kan een timmermanszoon
een tentenmaker een tollenaar zijn

een koningin
of een poetsvrouw

in wie Hij zijn hartstocht ademt
zijn zachte kracht van ontferming.

Zij vrezen met grote vrezen. Maar gaan -
hun weg is de ganse aarde

tot overal waar nog opperwezens
mensen kapotslaan als lemen kruiken.

O wee trawanten, omgekochte rechters
o wee despoten, wees gewaarschuwd

wat voor een wereld wilt gij
voor uw kinderen - deze?

Psalm 11 vrij

Vogeltje, vlucht naar de bergen.
Er is geen schuilplaats meer.

Iedereen zal op je schieten,
iedereen schiet op alles.

De fundamenten der aarde
scheuren de afgrond in

wat kan een mens nog maken?
God, die Ene, Ik-zal,

buigt zich over de transen
van zijn Hemelse Toren

ziende heel deze wereld
roept hij 'Adam, waar ben je?'

Hij ziet twee zonen elkaar
met vuur en zwavel bevechten.

Hij ziet ook twee drie zeven
elkaar ophelpen en dragen.

Honderd bouwen hun huizen weer op
duizend planten ceders en eiken.

God, die Ene, Ik-zal
doet zijn aangezicht over ons lichten.

Vogeltje van de bergen,
zoek je schuilplaats hier.

Psalm 17 vrij

Hoor mijn bittere waarheid:
nooit heb ik gelogen.
Schat mij in: ben ik een leugenaar?
Toets mijn hart en proef mijn nieren
doorzoek mijn nachten
hou mij maar tegen het licht
louter mij in vuur -
ben ik een bedenker van sluwe intriges
een veinzer?
Ben ik schemerwegen gegaan
heb ik met de woorden gesjoemeld -
ik dacht het niet.

Jou roep ik - wie anders? Jij weet.

Bescherm mij als de appel van uw oog.
Verberg mij in de schaduw van uw vleugels.

Daar komen ze aan
mijn vijanden hoogstpersoonlijk:
met hun hoongelach hun vetgemeste harten
opgeblazen koppen
dringen ze om mij heen, pal op mijn lijf.

Leeuwen belust op bloed

leeuwenwelpen in het struikgewas verscholen.
Klaar om te springen.

En nu jij, kom op

doe wat met je zwaard
dwing ze op hun hurken, dat ik weg kom.
Zij zullen gedijen, zij wel
in hun welvarende buurten
met hun gevulde buiken
hun lege verzadigde kinderen
hun overgewichtige nakroost.

Maar ik zal, zuivere waarheid,
jouw gestalte aanschouwen

wakker worden in de morgen
jouw gezicht zien, me aan jou laven
en gelukkig zijn.

Psalm 45 vrij

Mijn hart is in rep en roer
mijn stem roept - en valt stil
mijn pen houdt de woorden niet bij
die opdagen in mijn hoofd.

Ik zing voor de koning een lied:
voor een mens van godswege gezegend
de mooiste menszoon ooit -
honing vloeit van zijn lippen

hij draagt zijn zwaard als een held
hij gaat voor recht en ontferming
sterk en zachtmoedig, hij zal
verdrukten doen gaan in vrijheid.

Door koningsdochters omgeven
in strak geplooid gewaden
en één uitverkoren dame
meisje in goudbrokaat,

omstuwde en benijd door vriendinnen,
legt haar hand in de zijne,
schrijdend de troonzaal binnen
naast haar beoogde messias.

*

Hoe anders de tijden, dezelfde
roeping opdracht en zegen.
Was hij de beoogde messias -
jij bent zijn jongere broertje.

Vandaag is jouw dag en uur
dag van jeugd en verlangen.
Vandaag ook de dag van niet weten:
heden is kome wat komt.

Je wordt op je plaats gezet
in de rijen der knechten.
Koningsdochters keren zich af -
zij zoeken andere heren.

Wie denk je wel dat je bent?
Deze toevallige ene
ben je, deze geroepene
die zal doen wat hij kan.

In een verloren wereld
in een wereld-te-winnen

vreemd tussen vreemdelingen
thuisloos met de ontheemden

toegerust met een woord
dat de machten weerstaan zal.

*

Mogen er handen zijn
die je dragen en strelen.

Gezegend jij dat je ja zegt,
hier nu - kome wat komt.

Moge de geest van jouw God
het aanschijn der aarde vernieuwen.

Psalm 65 vrij

Stilte nu. Voor U.
Stilte zingen had ik U beloofd.
Hoor dan.

Hoor dan wie?
Mij - wie mij?

Die deze mens ben
die hier neerligt
nietig schuld beladen
die wil opstaan
ander mens wil zijn
nieuw ik.

Stilte nu.

*

Mag ik uw tuin betreden
wonen vlak tegen U aan?

Veiliger op aarde
is geen plek.

Onwankelbaar
de hoog opstaande bergen rondom.

Zoals in den beginne Gij
de hoogste golven hebt bedwongen.

Zo zullen ooit de menigten bedaren
en zal tot rust komen
deze wereld, en nieuw zijn.

En dan stilte zingen

zoals de wind
in struikgewas en bomen ruist
zacht lachend.

*

Toen Gij de aarde bezocht
overstroomdet Gij haar
met uw rijkdommen:

korenvelden, diepe voren
zachte kluiten grond
grote zomers druipende woestijnen.

Waar Gij uw voet zet
bloeit het.

Al dat zingen. Overal. Voor U.

Psalm 66 vrij

Blazers blazen U
violen strijken uw Naam.

Gij hebt iets neergezet:
deze aarde, mensen.

Muren van water
doortocht op droge voeten
slaven bevrijden:
groot werk.

Uw ogen gaan over de wereld
wat zien uw ogen?

Ik wankelde, jij greep me vast.
Staan, rechtop, leven, zei je
je kunt het.

En toen begon het pas goed,
het leven: water en vuur
wielen snelden mijn hoofd over,
ik lag in deuken, maar kwam bij.

Dank U, zei ik, zacht, nederig - en toen
met overslaande stem:
dank dank genadige

dat je mij gekend hebt
niet hebt afgewezen
de afgrond in.

Gezegend Gij.

Psalm 70 vrij

Ontzet mij. Zoals Ingrid Betancourt
die, in oerwoud gegijzeld, werd bevrijd.
Zij schreef het toe aan U. Miljoenen zongen.
Miljoenen al niet meer. Hun stem verbrijzeld.

Psalm 84 vrij

Dat prachthuis
dat daar staat, op Groene Heuvel
wijdgeveugelde schaduwrijke waranda's
hoge ramen diepe kamers
dat Huis van jou
waar alles welkom is, waar alles woont -
de mussen mogen mee aan tafel
de zwaluw vlecht haar nest onder de goot
ik ben een van haar jongen.

Onrustig is mijn hart, onstuimig heb ik
naar deze plek verlangd.

Mensen waar ook geboren,
weten niet wat hen drijft,
gaan op reis naar jou toe.
Dwars door leeg land gestoken
wateren over, zwarte, door wouden
over De Bergkam, over de top
blindelings gaan ze - en waar ze komen:
bronnen ontspringen, woestijn wordt oase
wolken regenen lente.
En dan op een dag daar staan ze...
mogen wij hier zijn? Je mag.
Slaan ze hun tenten op
tussen jouw ceders, onder jouw eiken
liggen languit in hoogwuiwend gras -
verzaligd.

Liever één dag vlakbij je
dan duizend ver van je weg
liever één dan duizend ver van je weg.

Psalm 115 vrij

Dat is de vraag: waar is God?
Wie is God? Wie bestaat?

Hem alleen is het woord.
Niet aan ons komt het toe.

Daar waar wij niets van weten,
'in zijn hemel' is Hij.

Goden genoeg, van zilver en goud -
monden waarin geen woorden,
ogen waarin geen licht
oren waarin geen stemmen,
handen die niet tasten strelen,
voeten - maar geen weg te gaan.

Dood als pieren hun bedenkers.
Waan je niet veilig bij niets.

Maar Gij zijt mijn Hulp Tegenover
die mij aanziet. Wie Gij? Van de Tien!

De tien overwelmende
wakkerstotende woorden.

Vader schild en mantel zijt Gij
moeder mantel schild en betrouwen.

Van God Ik-zal-zijn is de hemel -
aan de kinderen der mensen allen
heeft hij de aarde gegeven.

Niet de doden zingen
niet de doden onder de grond
maar wij levenden, omdat wij leven

moge dat nog menig morgenstond.

Psalm 128 vrij

Man, vrouw, hier geboren,
maar ook jij vreemdeling, bijwoner
binnengesmokkeld meisje
aan de pooier verkocht

met zovelen als je bent:
gezegend.

Mannen, met je eigen handen
verdien je je brood
vrouwen, zwaar als druiventrossen -
je dochters wuivende palmen
je zonen olijftakken
rondom je tafel

tel je zegeningen - wat is geluk?

Zo moge het zijn en duren
hier in het land waar je woont
in steden dorpen gehuchten

tot in de uithoeken
van deze wereld.

Voor je burens en je buurt
zing vrede
voor je kindskinderen en hun geliefden

vrede op aarde, nu.

VERHAAL EN LIED

in de diensten van de Ekklesia

Amsterdamse Studentenekklesia

zondag 14 september 2008

1.

Ons verhaal?

Alex van Heusden

Lezing uit het boek *Dit zijn de woorden*

Deuteronomium 30:11-20; 31: 9-13.24-30; 32:1

Mozes riep heel Israël, hij sprak tot hen:

Dit gebod dat ik jou heden opdraag, ik,
is niet te zwaar voor jou en niet te ver weg.
Het is niet in de hemel, zeg dus niet:
'Wie gaat voor ons naar de hemel, opwaarts,
om het voor ons te halen,
dat wij het horen en doen?'
Het is niet overzee, zeg dus niet:
'Wie steekt voor ons de zee over
om het voor ons te halen,
dat wij het horen en doen?'
Nee, het woord is heel dicht bij jou,
in je mond en in je hart
ten einde het te doen.
(...)
Heden roep ik de hemel en de aarde tot getuigen tegen jullie:
het leven en de dood stel ik jou voor ogen,
de zegen en de vloek.
Kies dan het leven
opdat jij leven zult, jij en je nageslacht.

1.

'Dit gebod dat ik jou heden opdraag...' Geboden, voorschriften, leefregels - allemaal woorden van Thora, de onderwijzing van Mozes. Oeroude woorden, maar niet afgestorven, niet afgedaan: van week tot week, van sabbat naar zondag worden ze voorgelezen in synagogen en kerken wereldwijd. En wij hier bijeen blijven dat doen, ook in het negenveertigste jaar van deze Studentenekklesia.

Geproefde woorden, als honing zo zoet. In de getto's van Polen, tot aan de Tweede Wereldoorlog, leerde men kleine kinderen het *alefbeet*, het Hebreeuwse alfabet, door hen houten lettertjes te geven waarop honing was gesmeerd. Dat ze smaak zouden krijgen voor de zoetheid van de Thora, dat ze de Thora zouden liefhebben en koesteren, voor de rest van hun leven.

Het hart van de Thora zijn de Tien Woorden of de Tien Uitspraken, zoals ze heten in de Joodse traditie - we gaan er nog van horen, in de Jong geleerd-diensten. Ze staan opgetekend in het boek van de Uittocht. De kinderen van Israël zijn uitgetrokken uit het land Egypte, uit het diensthuis, en hebben hun tenten opgeslagen aan de voet van de Sinai, in de woestijn. Daar spreekt hun God, het eerste woord van de Tien (Exodus 20:2): 'Ik, JHWH, ben jouw God, ik die jou uitgeleid heb uit het land Egypte, uit het diensthuis.' Ik, JHWH. Vier Hebreeuwse letters, ingesmeerd met honing, j-h-w-h. Zoet is die naam, 'Ik zal er zijn', en die naam heeft een specifieke betekenis: geen diensthuis, geen slavernij, geen onderwerping van mensen. 'Ik die jou uitgeleid heb uit het land Egypte, uit het diensthuis, ik ben jouw God.' Jij zult niet, jij zult niet, niet moorden, niet stelen, het huis van je naaste niet begeren. Daar aan de voet van de Sinai ontvangt het volk het brood dat het nodig heeft om volwassen te worden, dat

wil zeggen: drager van de vrijheid die pas werkelijk wordt als het de verantwoordelijkheid voor de ander aanvaardt (wat de joodse wijsgeer Emmanuel Levinas eens heeft getypeerd als 'moeilijke vrijheid').

2

Bij de Thora hoort vanouds het leerhuis. En met 'leerhuis' bedoel ik niet een gebouw of een zaaltje, maar die hoogst vitale traditie van ononderbroken omgang met de Thora en met de boeken die uit de Thora zijn voortgekomen als uitleg en commentaar. Als wij van de ekklesia, niet-Joden dus, iets van Joden en hun Jodendom zouden kunnen leren, dan wel de aandacht en toelag waarmee zij hun teksten én hun geschiedenis bejegenen.

Wij van de ekklesia. Goise, niet-Joodse mensen. We zijn nog maar net onderweg de Schriften Israëls, doorgaans 'bijbel' genoemd, op een nieuwe manier te leren verstaan, juist als joodse Schrift. Net onderweg? Achtenveertig jaar onderweg - in een geschiedenis van eeuwen is dat niet meer dan een tussensprint in de Tour de France.

Wij lezen de bijbel niet als een dogmatiek, niet als een systematische verhandeling omtrent theologische kwesties, of God bestaat en hoe dan. Ook lezen we de bijbel niet als een receptenboek inzake grote ethische vragen. Abortus, euthanasie, embryoselectie - mag dat, kan dat en in welke omstandigheden, daarover heeft de bijbel het antwoord niet in huis.

3.

In liturgie en leerhuis lezen wij de bijbel als een verhaal door mensen geschreven, voor mensen bestemd. En we doen dat in de wetenschap dat het ook echt *verhalen* zijn die we lezen, geen historische reportages. Verbeelding, beeldtaal, beelden en gelijkenissen - zij vertellen ons wie wij zijn, wij mensen, en wat onze bestemming is in deze wereld. Menswaardig leven is onze bestemming. Een nieuwe wereld dichterbij brengen waarin arme en vernederde mensen tot hun recht komen, een voor alle mensen bewoonbare aarde - ook voor hen die leven op de Kaukasus, in Darfur en in Uruzgan. Je hart en verstand daarop instellen, je manier van leven ijken op dat visioen van een nieuwe, rechtvaardige wereldorde is persoonlijk én politiek. Maar kan het wel? Is het te doen? Het boek zelf zegt dat het kan. De woorden en verhalen zijn opgetekend om te leren én te doen: 'Het woord is heel dicht bij jou, in je mond en in je hart, ten einde het te doen.' Begin er dus maar aan. En laten wij elkaar bemoedigen om dat begin te maken, want we voelen ons onmachtig - 'geen beginnen aan' zegt ons gemoed. 'Wel beginnen aan' zegt het boek. Hoor maar. Al die verhalen in dat grote mensenlevendagboek - 'Schrift die mensenoorsprong, mensendagen, mensentoeekomst schrijft'.

*Gezongen: Schriftlied 'Die chaos schiep tot mensenland'
Verzameld Liedboek blz. 269*

Ons lied?

Kees Kok

Lezing uit het boek Openbaring

Openbaring 7:9-10.13-14

Ik zag, en zie, een grote menigte die niemand tellen kan, bijeengeroepen uit alle volkeren en talen. Zij stonden voor de troon van hem die leeft en rondom het lam.

Zij waren gekleed in stralend wit en droegen palmtakken in hun handen.

Zij zongen, met machtige stemmen, en riepen:

De bevrijding komt van hem die leeft,
die op de troon gezeten is,
en van het lam.

(...)

Een van de oudsten rondom de troon vroeg mij:

Die daar die zingen, gekleed in stralend wit,
wie zijn dat
en waar komen zij vandaan?

Ik antwoordde hem:

Mijn heer, jij weet dat.

Hij sprak tot mij:

Zij zijn het die uit de grote onderdrukking zijn gekomen.

1.

'Het woord is heel dichtbij, in je mond, in je hart.' En als je het zingt, is het woord het dichtstbij, dan komt het, als het goed is, uit je tenen.

De oude Johannes, de schrijver van het boek Openbaring (Apokalyps), is door de Romeinse overheden verbannen naar het eiland Patmos. Daar krijgt hij grootse visioenen - zeg maar: aanvallen en invallen van hoop - en hij ziet een grote, ontelbare menigte uit alle volkeren en talen staan zingen voor de troon van de levende God. Op het vraag: wie zijn dat, waar komen zij vandaan, klinkt het antwoord: 'zij zijn het die uit de grote verdrukking zijn gekomen'. Daarom zingen zij, 'met machtige stemmen' over hun bevrijding, die nergens anders vandaan komt dan van hem 'die op de troon gezeten is'.

En van het lam, zingen zij er achteraan. Wie of wat is het lam? Dat is een schuilnaam voor Jezus die 'Messias' wordt genoemd en die als een lam is afgeslacht. Met zijn gewelddadige dood is een wereldwijde bevrijdingsbeweging in gang gezet, een messiaanse beweging. En Johannes ziet alle mensen die uit de grote verdrukkingen van deze wereld zijn bevrijd aan het eind van de geschiedenis, dat hij spoedig verwachtte, staan rondom de troon van de Levende en rondom dat lam, dat hen is voorgegaan. In die dagen was de grote onderdrukking die van het Romeinse keizerrijk. Sindsdien zijn er talloze andere grote onderdrukkingen geweest, zonder ophouden, tot op vandaag: onder alle volkeren, stammen en naties.

2.

Ons lied, het inmiddels omvangrijke liedboek van deze Ekklesia, zoekt aansluiting bij het bijbelse en hedendaagse lied van de verdrukten, de 'verworpenen der aarde', en van hen die ontkomen zijn aan de verdrukking. Het is een bevrijdingslied voor onderdrukten, geënt op de psalmen, profetenwoorden en evangelieparabels. Het is gezongen door Mirjam en Mozes, Maria en Jezus, 'het lam dat wegdraagt de zonden, het kwaad, het onrecht, de wereld uit', zoals al

eeuwen in elke echte mis driemaal wordt gezongen: *Agnus dei, qui tollis peccata mundi.*

Wij zingen allang geen Latijn meer. En ook de 'Tale Kanaäns', de taal van het *Liedboek voor de Kerken*, is velen van ons vreemd geworden. Om het verhaal gaande te houden en dicht bij ons hart, moeten de oude, vergeelde woorden bij tijd en wijle herschikt worden, hertaald, opnieuw gezegd, om hun oorspronkelijke zeggingskracht te herwinnen. Daar zijn dichters voor nodig; en componisten die de nieuw gerangschikte woorden op de voet volgen en onder muzikale hoogsparing zetten. En wij die ze zingen, voorgegaan en versierd door het koor, geven die woorden de nodige energie, zodat ze gaan werken, in onze mond, in ons hart. We zingen onszelf moed geloof, hoop en liefde in. En daarbij moet zoveel mogelijk ruimte zijn voor meerstemmigheid én voor tegenstemmen, in de tekst én in de muziek, ruimte voor twijfel en vragen: 'Die zegt god te zijn, laat hij te voorschijn komen, wat hebben wij aan een Naam alleen. Woorden en wonderen zijn er genoeg.' Maar ontelbaar zijn en blijven onze 'weeën die niet overgaan'.

3.

Het lied van de Ekklesia probeert in te stemmen met die menigte die niemand tellen kan, uit alle volkeren en talen, die nog steeds, altijd en overal, in grote verdrukking leven: in hongerkampen, rampgebieden, oorlogslanden. Hun lied, hun schreeuw om hulp, mag nooit verstommen. Daartoe vieren wij liturgie: wij roepen de Naam van 'Ik zal er zijn' aan en zingen: 'Genoemd, gekend, bemind, volbracht, geheiligd worde uw Naam, aldoende recht; opdat nu eindelijk uw wil geschiede en mensen niet meer sterven van de honger.' Vorig jaar stierven nog altijd zes miljoen kinderen van de honger. Volgens de Schrift zijn wij sinds mensenoorsprong aangesteld om deze aarde met alles erop en eraan te beheren en te behoeden. Daartoe zijn wij met 'glorie en luister gekroond', toegerust met een verstand als een deeltjesversneller en met een groot hart. Wij zijn als herders aangesteld over schapen en runderen, vogels en vissen, alles en alles. En met veel daarvan gaat het niet best, wij zijn slechte rentmeesters. De vijanden en tegenstanders, de onderdrukkers en wanbeheerders van deze wereld lijken steeds weer aan het langste eind te trekken. Maar ieder kind, iedere zuigeling, ieder mens kan altijd weer opnieuw beginnen. Wij dus ook. Dat is een belangrijk refrein van ons lied, een terugkerend vers.

Daarom misschien begint Psalm 8 met die merkwaardige zin: 'Uit de mond van zuigelingen en kinderen hebt Gij een sterkte - een versterking, een burcht - doen oprijzen.' Dat heeft onze dichter vertaald met 'Gij opent de mond van weerloze kinderen'. En wat kan daar anders uit opklinken dan een lied? Het lied van weerloze, onnozele kinderen, van alle onschuldige slachtoffers uit alle volkeren en talen? Ons lied? Zo moge het zijn.

Gezongen: Psalm 8, 'Heer onze Heer, hoe machtig is uw Naam'
Verzamelde Liedboek blz.12.

Amsterdamse Studenteneklesia

28 september

Mijn groot verhaal - *Alex van Ligten*

5 oktober

Jong Geleerd 1: God - Wie is die God? - *Alex van Heusden*

12 oktober

Prediking als commentaar op de actualiteit - *Kees Kok*

19 oktober

De 'Ode aan de lucht' van Pablo Neruda - *Huub Oosterhuis*

26 oktober

Luther en Calvijn - *Rinse Reeling Brouwer*

2 november

Jong Geleerd 2: In Gods naam - Het misbruik van 'God' - *Kees Kok*

9 november

Wat moeten wij doen? - Toespraak in het kader van het Messiaans Beraad

16 november

Mijn betere ik - *Huub Oosterhuis* - naar aanleiding van de 'Maand van de Spiritualiteit'

23 november

Ik en Gij - *Albert van den Heuvel*

30 november

Advent - *Alex van Ligten*

Jong Geleerd-diensten

seizoen 2008 - 2009

Iedere eerste zondag van de maand is de dienst van de Amsterdamse Studenteneklesia afgestemd op de leefwereld van jonge mensen die minder in bijbel en kerk zijn ingevoerd. In deze 'Jong Geleerd-diensten' wordt gepoogd een aantal elementaire levensvragen aan de orde te stellen. Dit seizoen is het thema 'De Tien Geboden'. Naar aanleiding van deze bijbelse kerntekst wordt op kritische wijze de actuele waarde van de bijbelse moraal belicht.

In De Rode Hoed, Keizersgracht 102 in Amsterdam, 11 uur

5 oktober 2008

Jong Geleerd 1: God - Wie is die God?

Alex van Heusden

2 november 2008

Jong Geleerd 2: In Gods naam - Het misbruik van 'God'

Kees Kok

7 december 2008

Jong Geleerd 3: Zondagsrust - Waarom zou je?

Geeske Hovingh

4 januari 2009

Jong Geleerd 4: Ouders - De zorg voor je vader en je moeder

Alex van Heusden

1 februari 2009

Jong Geleerd 5: Moord - Een doodgewoon misdrijf

Geeske Hovingh

1 maart 2009

Jong Geleerd 6: Overspel - Wat is trouw?

Kees Kok

5 april 2009

Jong Geleerd 7: Stelen - Rijkdom en armoede

Geeske Hovingh

3 mei 2009

Jong Geleerd 8: Liegen - De leugen regeert

Alex van Heusden

7 juni 2009

Jong Geleerd 9: Begeerte - Ik wil het allemaal, nu!

Geeske Hovingh

Jongerenleerhuis

Elke laatste maandag van de maand vindt er 's avonds een bijeenkomst plaats waarin jonge mensen van gedachten wisselen over het thema van de komende Jong Geleerd-dienst. De bijbehorende bijbeltekst wordt gelezen en bediscussieerd. Terugkerende vraag: hoe actueel zijn die oeroude teksten? Het jongerenleerhuis wordt afwisselend gegeven door Alex van Heusden en Kees Kok, beiden theoloog. Cultureel antropologe Geeske Hovingh leidt het gesprek. Zie voor de data en verdere informatie: www.studenteneklesia.nl/jongeren

DIVERSE ACTIVITEITEN

- De Ekklesia uitgelegd – 15 oktober

Wat is de Amsterdamse Studenteneklesia? Alleen voor studenten? Protestants of katholiek of allebei, maar hoe dan? Het liturgisch team, bestaande uit Huub Oosterhuis, Alex van Heusden, Kees Kok en Geeske Hovingh, aangevuld met en bijgestaan door vaste gastpredikant Alex van Ligten, zal op woensdag 15 oktober 2008 uitleg geven over verleden, heden en toekomst van de Studenteneklesia en hopelijk al uw vragen kunnen beantwoorden.

datum: woensdag 15 oktober van 20:00 uur tot 22:00 uur, locatie: De Rode Hoed, Keizersgracht 102, Amsterdam, toegang vrij; aanmelden via kruisbeer@leerhuisenliturgie.nl

*

- Het moeilijkste boek van de wereld - De bijbel

De bijbel, het meest verkochte en omstreden boek ter wereld. Waar gaat dat over? Hoe zit het in elkaar? Gaat het over ons? Wat doe je met omstreden passages, zoals vrouwonvriendelijke teksten? Negeren, of juist bestuderen? Op een drietal studiemiddagen gaat bijbelkenner Alex van Heusden op deze vragen in. Geeske Hovingh leidt het gesprek.

18 oktober: het boek

Hoe zit de bijbel in elkaar? Is het een geschiedenisboek? Door wie is de bijbel geschreven en wanneer? Welke vertaling gebruik je en waarom?

14 februari: de tekst

Hoe lees je de bijbel? Als krant of roman? Of als gedicht? Op deze Valentijnsdag worden twee teksten over 'liefde' gelezen: het Hooglied en de beroemde tekst van Paulus (1 Korinte 13)

18 april: de context

Wat zijn de bijbelse kernwoorden? Is er een verschil tussen joodse en christelijke bijbellesing? Wat is politieke

bijbellezing?

tijd: van 13:00 tot 17:00 uur, locatie: Studio Leerhuis & Liturgie, Keizersgracht 96, Amsterdam, kosten: € 10,- per keer (€ 8,50 met kortingspas), passe-partout: € 25,- (€ 20,- met kortingspas). U kunt zich opgeven bij Vanessa Verhoeff, v.verhoeff@leerhuisenliturgie.nl.

*

- Een stad vol geloof

Kerken, moskeeën, tempels en synagogen: Amsterdam staat er vol mee. Het religieuze leven in de grote stad is heel gevarieerd en toch weet men vaak weinig van elkaar. De Amsterdamse Studententenekklesia organiseert de cursus 'Een stad vol geloof' om kennis te maken met de verscheidenheid aan religies in deze stad. Dit seizoen staat in het teken van de islam. De cursus bestaat uit twee series van vier bijeenkomsten: twee lezingen, een bezoek aan een moskee en een filmavond.

Serie 1

4 november 19:30 tot 22:00 uur: *De islam in grote lijnen* door Kees Kok, theoloog

11 november 19:30 tot 22:00 uur: *De islam in grote lijnen* door Kees Kok, theoloog. Gast: prof.dr. A. Wessels, islamoloog

15 november (tijdstip volgt later): Bezoek aan de Fatih-moskee, Rozengracht 150, Amsterdam

28 november 19:30 tot 22:00 uur: Filmavond

Serie 2

3 maart 19:30 tot 22:00 uur: *De koran in hoofdlijnen* door Kees Kok, theoloog

10 maart 19:30 tot 22:00 uur: *De koran in hoofdlijnen* door Kees Kok, theoloog. Gast: Abdulwahid van Bommel, imam

14 maart (tijdstip volgt later): Bezoek aan de Poldermoskee, Jacques Veltmanstraat 463, Amsterdam

20 maart 19:30 tot 22:00 uur: Filmavond

kosten per serie, exclusief filmavond: € 30,- (€ 25,- met kortingspas), kosten filmavond: € 5,- (€ 4,- met kortingspas), locatie: Studio Leerhuis en Liturgie, Keizersgracht 96, Amsterdam (mits anders aangegeven).

U kunt u zich opgeven bij Vanessa Verhoeff, v.verhoeff@leerhuisenliturgie.nl.

*

Lieddag Amsterdam

15 november 2008

locatie: Dominicuskerk, Spuistraat 12, Amsterdam, (ingang achterzijde, Korte Korsjespoortsteeg)

Lieddag onder leiding van Tom Löwenthal; piano/orgel: Henri Heuvelmans

Op het programma staat liederen van de nieuwe CD *Voor uw Aangezicht* van Tom Löwenthal en nieuwe composities van Antoine Oomen. Verder wordt aandacht besteed aan het Kerstrepertoire.

Aanvang 10.30 uur; pauze 12.30-13.30 uur en 15.30-16.00 uur
Circa 16.00 uur: afsluitende vesper

Toegang € 20,- inclusief programma met koorpartijen, koffie/thee. Lunch meebrengen. Voldoende eetgelegenheden in de directe omgeving.

In verband met de capaciteit van de kerk en het aantal te drukken koorpartijen is aanmelden vooraf noodzakelijk via kruisheer@leerhuisenliturgie.nl; u krijgt een bevestiging per email. Bij verhindering gaarne bericht!

GELOVEN IN GOD DE ALMACHTIGE?

Pater Jan van Kilsdonk sj

Als twee Russische monniken met elkander praten, zo wordt gezegd, gaan ze niet uiteen, tenzij na even te hebben gesproken over... God. Bijna iedere dag doen ik en een wat jongere, nogal orthodoxe medebroeder, na het warme eten op het Sint Ignatiuscollege, de afwas van koppen en glazen. Glimlachend in de voetsporen tredend van die Russische monniken, gaan we in feite haast nooit uiteen zonder dat een woord over de lippen komt, haast zou ik zeggen een versje, een grapje, een kleine plagerij over... God. Maar God is toch almachtig! oppert de een. Natuurlijk niet, zegt de ander.

Maar de eerste houdt aan: Het Credo, en zelfs de Twaalf Artikelen, beginnen zonder schroom met: Ik geloof in God de Almachtige. Het is nog wel de enige eigenschap die daar van God wordt beleden. En in het oeroude Missale Romanum - of ken jij dat niet meer? - begint een veelheid van gebeden: Omnipotens sempiterna Deus..., Almachtige, eeuwige God. De ander fronst en zwijgt.

Maar de volgende dag, voordat de laatste kop is afgedroogd, zegt hij: over die almacht heb ik een nacht geslapen en ook wat opgezocht! Wat blijkt? Het blijkt dat in het Nieuwe Testament God eigenlijk nooit de Almachtige wordt genoemd, behalve - naast één keer bij Paulus (2 Korintiërs 6:18) - in het laatste boek, in de Apocalyps. Blijkbaar klinkt de droom van die Almacht als toekomstmuziek. Misschien komt het nog ooit zover dat hij al-machtig wordt, zoals hij ook alle tranen zal wissen en Alles in Allen zal heten, en al die andere dingen die tegen de schijn van de waarschijnlijkheid indruisen.

Amsterdamse Studentenekklesia, 31 oktober 1976
